

Téma: **SZAKPOLITIKAI TANULMÁNY –
ENERGETIKA ÉS
FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS**

Időszak: *2013. január*

Dátum: *2013. február 20.*

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú szerződés teljesítésére készült.

Tartalom

1.	Vezetői összefoglaló	1
2.	Monitoring	3
	Piaci folyamatok.....	3
	A szakma reakciója a kormány rezsiköltség - csökkentéssel kapcsolatos intézkedéseire”	7
	Perek jöhetnek a rezsicsökkentés miatt’	9
3.	Esettanulmány	10
	Földgáz kereskedelmi és egyetemes szolgáltató társaságok pénzügyi mutatóinak változása a 2008-2011 közötti időszakban	10

1. Vezetői összefoglaló

Január hónapban a lakosság által fogyasztott energiahordozók közül kizárólag a PB gáz, valamint a távhő ára mutatott jelentős változást. Míg a PB gáz ára töretlenül emelkedett, addig a távhő árában már megjelent a kormány rezsiköltséget csökkentő intézkedéseinek hatása. Az energiahordozók világpiacán a földgáz tőzsdei ára csökkent, míg a Brent típusú kőolaj ára növekedésnek indult. A kőolaj árának növekedése, valamint a forint árfolyamának decemberi gyengélkedése januárra begyűrűzött a hazai motorhajtóanyagok kiskereskedelmi árába.

Az energiaárak 10 százalékos csökkentése nagy vihart kavart az energiaszektorban. Az energiaárak adminisztratív csökkentésével kapcsolatban számos érdekelt fél és szakértő kifejtette a véleményét az elmúlt hónapban. A rezsicsökkentés kapcsán megszólaló energiacégek és elemzők kiemelték, hogy Magyarországon európai összehasonlításban a villamosenergia ára nem magas, az uniós átlag alatt van. Vásárlóerő paritáson számolva az egyik legmagasabb az unióban, ennek azonban az alacsony bérszínvonal az oka, ami pedig az általános gazdasági helyzet következménye. Egyértelművé tették, hogy az árcsökkentés miatti bevételkiesés következtében az energiacégek csökkenteni fogják beruházási aktivitásukat. A vállalatok visszautasítják a vádat, miszerint luxusprofitra tennének szert, ahogyan a non-profit működést is teljesen elképzelhetetlennek tartják. Az újabb adminisztratív, és a szektor vállalatait terhelő árcsökkentés a cégek kivonulását eredményezheti. Az érintettek több ítélelhozó szervnél is jogorvoslattal fognak élni, közigazgatási bíróságon már meg is indították a pereket.

Az elmúlt években az energiaipari vállalatoknak számos nehézséggel kellett szembenézniük, a gazdasági világválság következményei a villamosenergia- és földgáz szektor vállalkozásainak működésére is negatív hatással volt. A januári esettanulmányban azt vizsgáltuk, hogy az elsősorban földgáz egyetemes szolgáltatással és kereskedelemmel foglalkozó vállalatoknak hogyan alakultak a pénzügyi mutatói a válság kirobbanása után, a 2008-2011 közötti időszakban.

A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a földgáz egyetemes szolgáltatási tevékenység a vizsgált időszakban mindvégig veszteséges volt. A vállalatok az egyetemes szolgáltatásban elszenvedett veszteségüket a más üzletágakban (jellemzően a villamos energia- és földgáz szabadpiaci kereskedelemben) elért nyereségeikkel némileg ellensúlyozni tudták, azonban a vállalatok jövedelmezősége így is meglehetősen alacsony szinten maradt. Az átlagos eszközarányos nyereség 0,8 százalék volt a vizsgált időszakban.

Míg a vizsgált vállalatok egyetemes gázszolgáltatás üzletágainak árbevétele folyamatosan csökkent a 2008-2011 közötti időszakban, addig a vállalatok összes árbevétele nem változott. Ez azt mutatja, hogy az egyetemes gázszolgáltatáson elszenvedett több mint 35 százalékos

árbevétel csökkenést a többi üzletág (többnyire a szabadpiaci villamos energia és földgáz kereskedelem) kompenzálni tudta.

A válság negatívan hatott a vállalatok kintlévőségeire, árbevétel arányos vevőállományuk folyamatosan növekedett. A számítások eredményei azt mutatják, hogy a követelések átlagos beszedési ideje 28 százalékkal emelkedett a 2008-2011 közötti időszakban.

Az egyetemes gázszolgáltatás üzletágak negatív eredményeinek (azaz veszteségeinek) következtében közel 25 milliárd forint értékű saját tőke deficit halmozódott fel, amit vállalatcsoporton belüli rövid lejáratú kötelezettséggel pótoltak. Mivel a vizsgált vállalatok jegyzett tőke állománya és eladósodottsági mutatói nem mutattak növekedést a vizsgált időszakban, ezért úgy tűnik, hogy az egyetemes gázszolgáltatás veszteségét a vállalatok többi üzleti egységének nyeresége kompenzálni tudta. Az eredmények tehát azt mutatják, hogy nem volt szükség arra, hogy a vizsgált, egyetemes szolgáltatással és szabadpiaci kereskedelemmel foglalkozó vállalatok az anyavállalattól, vagy külső hitelintézettől jelentős kölcsönöket vegyenek fel.

Az elemzésben rávilágítottunk arra, hogy a vizsgált vállalatok által foglalkoztatott munkavállalók száma nem változott jelentősen, míg a személyi jellegű ráfordítások reál értéke körülbelül 25 százalékkal csökkent a 2008-2011 közötti időszakban. Ez arra enged következtetni, hogy a vállalatok a válság kezelése során a leépítések helyett a bértakarékosság eszközét választották a költségek leszorítása érdekében.

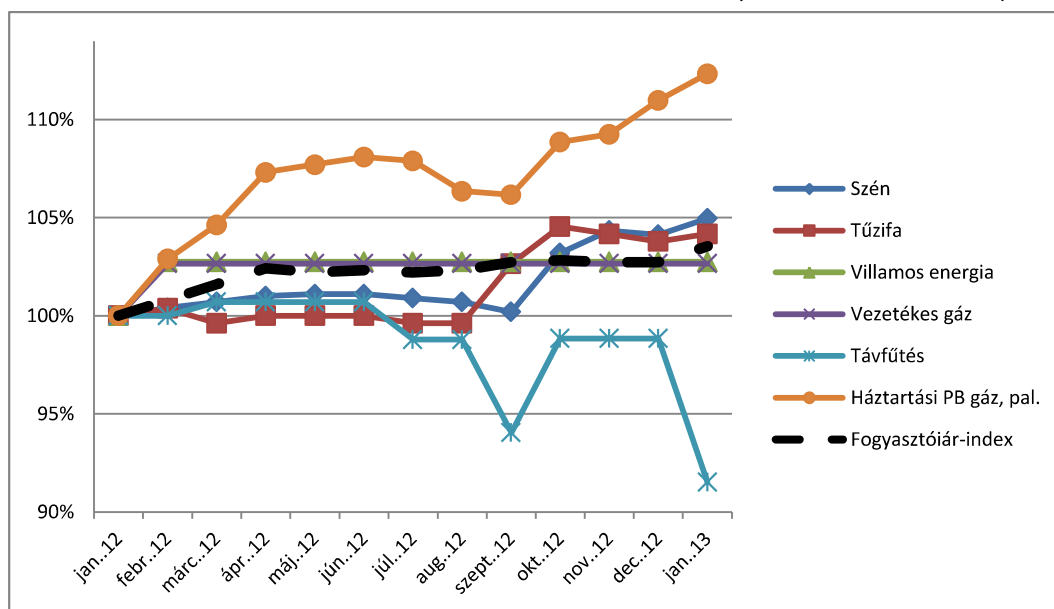
2. Monitoring

Piaci folyamatok

Az 1. ábra a lakosságnak értékesített energiahordozók havi átlagárának változását mutatja az elmúlt egy évben.

Továbbra is stagnált a vezetékes energiahordozók közül a villamos energiának és a földgáznak az ára. Itt majd csak a februári számlákon fog érződni a 10 százalékos rezsicsökkentés hatása, mivel januárban még a decemberi fogyasztás került számlázásra. A tűzifa és a szén ára stagnált a januári hónapban. Mivel a lakosság szeptember végéig feltöltötte a téli készleteket, így azóta nem nehezedik keresleti nyomás az energiahordozók árára.

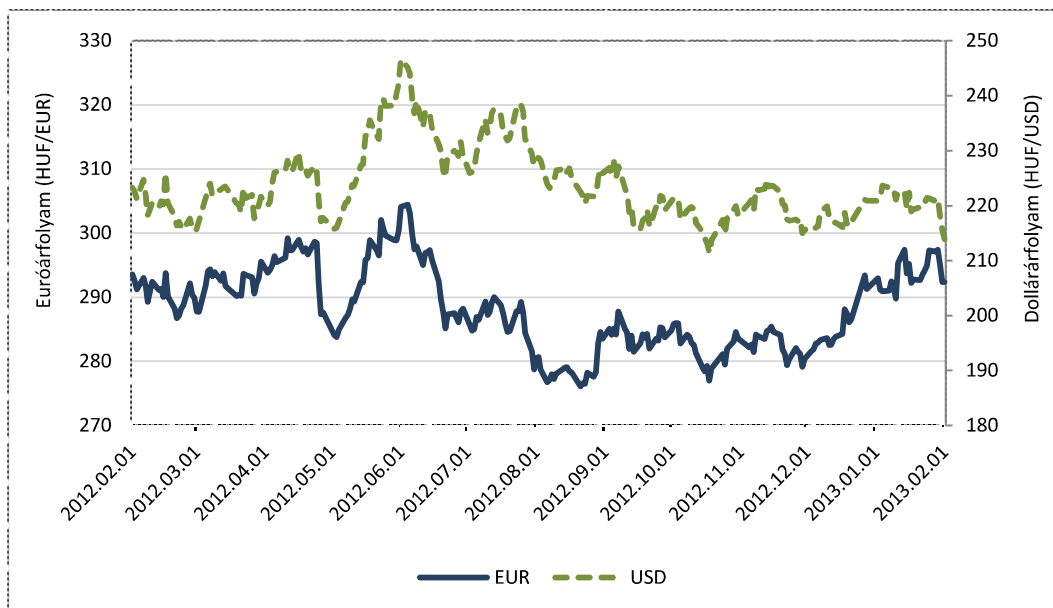
1. ÁBRA: LAKOSSÁGI ENERGIAÁRAK VÁLTOZÁSA (2012.01. = 100%)

Forrás: KSH, Századvég-számítás

Jelentős változást kizárólag a háztartási PB gáz és a távhő ára mutat, előbbi pozitív, míg utóbbi negatív irányba. A távhő árának december hónapról januárra történő 7,4 százalékos esésében már a kormány rezsiköltség csökkentő intézkedésének hatása érződik. A távhő alapdíját ugyanis a szolgáltatók a tárgy hónapra (előre) számlázzák, így az már tartalmazta a január elsejével hatályba lépő jogszabályok előírásait. A távhő árának további csökkenése várható február hónapban, amikor a hődíjakba is beépülnek a jogszabályi előírások.

2. ÁBRA: EURÓ ÉS DOLLÁR ÁRFOLYAMOK ALAKULÁSA

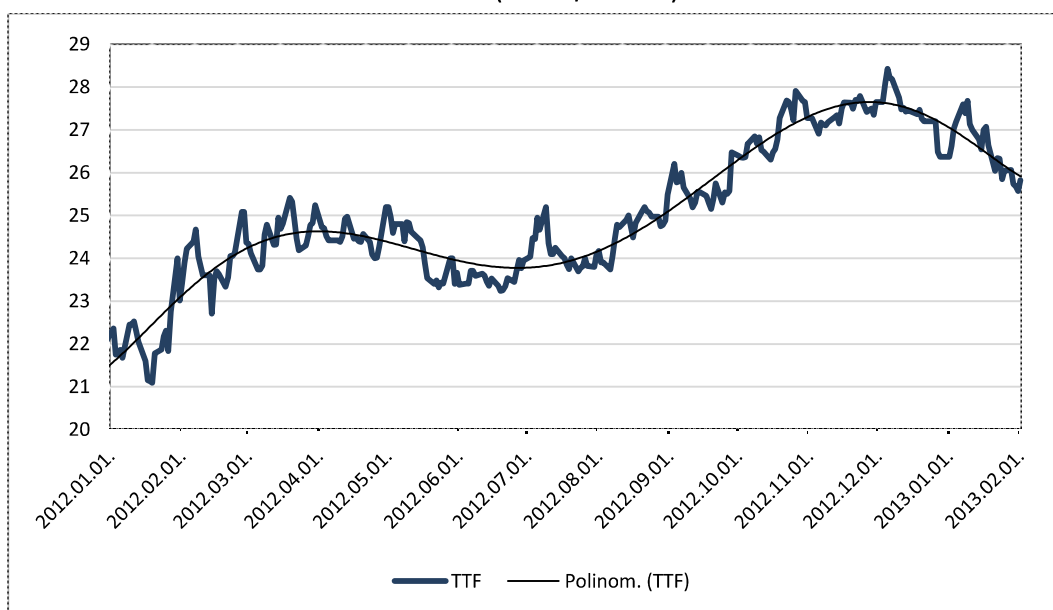

Forrás: MNB

A forint gyengülése január közepére lelassult és a hónap végén kisebb korrekció zajlott le az euróval és dollárral szemben is. Az euró árfolyam 292,4 forint/euró értéken, míg a dollár árfolyama 213,8 forint/dollár értéken zárta a hónapot.

Tovább folytatódott a tavaly decemberben kezdődő csökkenő trend a holland gáztözsden. A másnapi szállítási földgáz ára 26 euro/MWh alá süllyedt január hónapban.

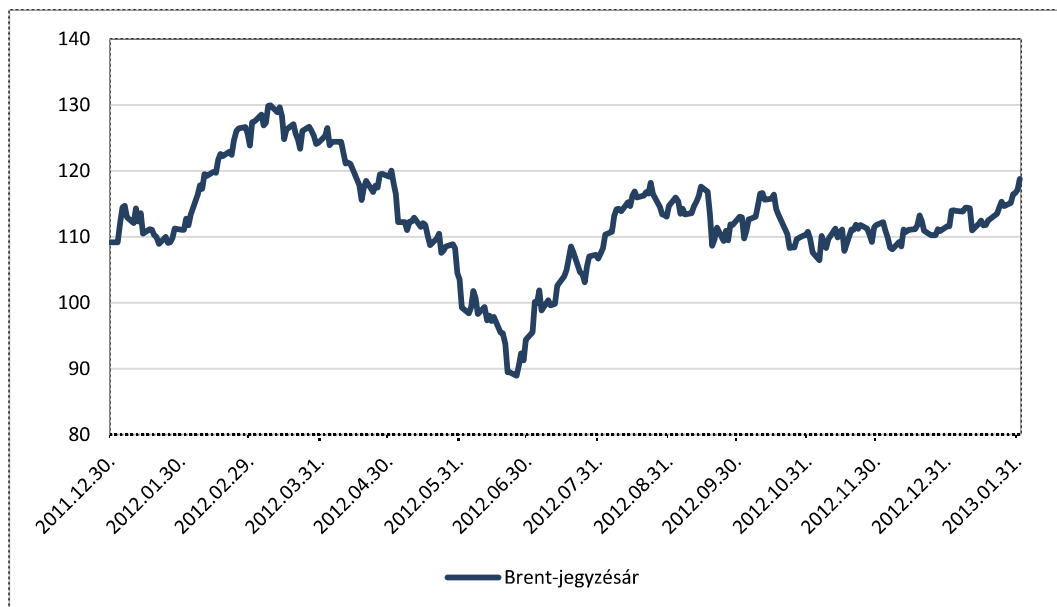
3. ÁBRA: NAGYKERESKEDELMI FÖLDGÁZ ÁRAK A HOLLAND GÁZTÖZSDÉN (EURO/MWH)

Forrás: Reuters

A Brent típusú északi tengeri nyersolaj ára ismét emelkedésnek indult januárban és a hónap végére megközelítette a 120 dollár/hordó körüli értéket. Az emelkedést ezúttal elsősorban nem a közel-keleti és észak-afrikai politikai események hajtják. Az emelkedés oka egyrészt az amerikai olajtartalékok csökkenése, a szaúd-arábiai termelés visszafogása, valamint az amerikai és kínai gazdaságok növekedési kilátásának javulása. A 120 dollár/hordó körüli árszint előreláthatólag nem maradhat fenn sokáig. Egyrészt Szaúd-Arábia 100 dollár/hordó körüli árat látna szívesebben, melynek eléréséhez a visszafogott kapacitásai miatt meg vannak az eszközei. Másrészt az Egyesült Államok olajkitermelésének felfutása folyamatosan növekvő kínálatot eredményez a piacon, ami előbb-utóbb az árakban is meg fog mutatkozni.

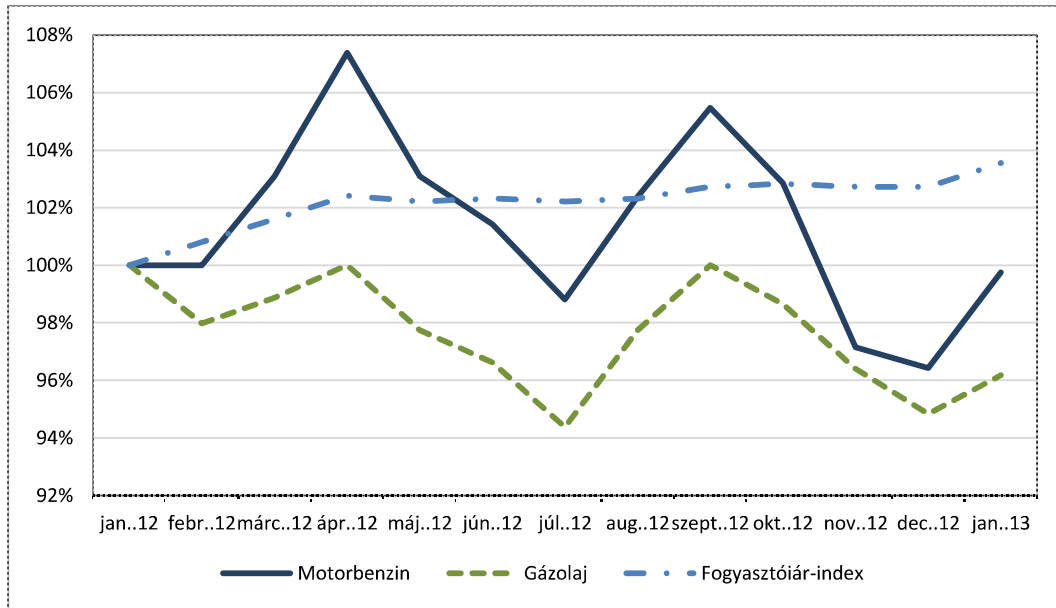
4. ÁBRA: A BRENT TÍPUSÚ NYERSOLAJ VILÁGPIACI ÁRA (DOLLÁR/HORDÓ)

Forrás: Reuters

A nyersolaj világpiaci árának emelkedése, valamint a forint decemberi gyengülése begyűrűzött a motorhajtóanyagok árának alakulásába is. Januárban mind a motorbenzin, mind pedig a gázolaj ára emelkedésnek indult. A gyorsan változó piaci folyamatok jobb követése érdekében a MOL január végétől heti egy alkalom helyett hetente kétszer változtathatja a nagykereskedelmi olajárak szintjét. A gyakoribb ármeghatározási jogosítvány lehetővé teszi a forint árfolyam, valamint a világpiaci olajár változásának gyorsabb átültetését a nagykereskedelmi árakba. A gyakoribb ár módosítási lehetőség révén csökken továbbá a drasztikus árváltoztatások előfordulásának valószínűsége.

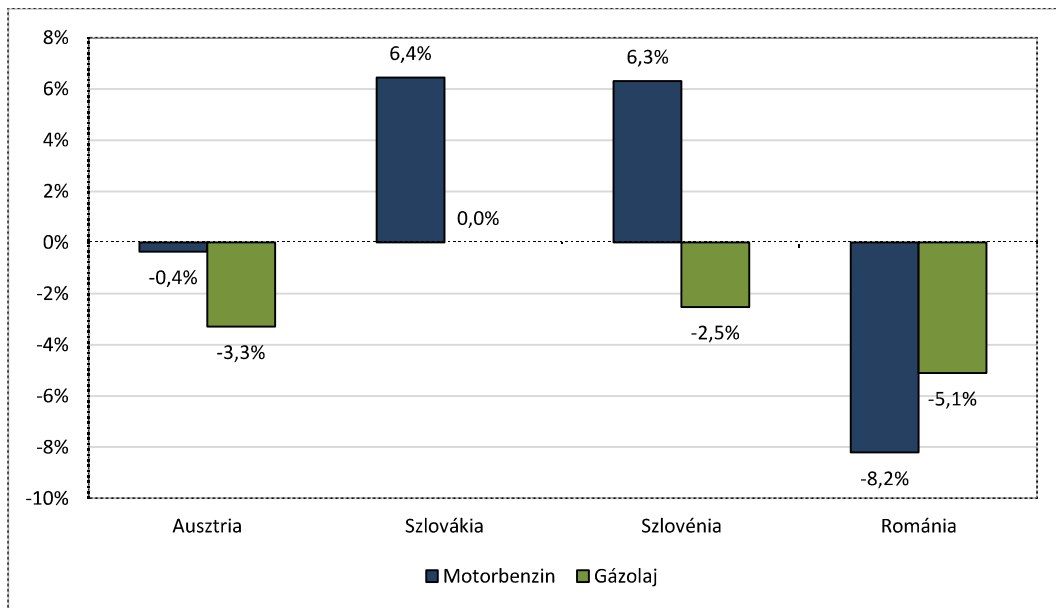
5. ÁBRA: A MOTORBENZIN ÉS A GÁZOLAJ ÁRÁNAK VÁLTOZÁSA (2012.01. = 100%)

Forrás: KSH

Januárban, a szomszédos országokban is hasonló mértékű motorhajtóanyag-áremelkedés következett be, mint hazánkban. A hazai motorbenzin és gázolaj ára belesimul a régiós átlagba, Romániát leszámítva nincs jelentős eltérés a szomszédos országokban kialakuló árakhoz képest.

6. ÁBRA: ADÓTERHEKET TARTALMAZÓ MOTORBENZIN ÉS GÁZOLAJ KISKERESKEDELMI ÁRAK A SZOMSZÉDOS EU TAGÁLLAMOKBAN; 2013. JANUÁR 14.; (MAGYARORSZÁG=0%)

Forrás: Reuters

A szakma reakciója a kormány rezsiköltség - csökkentéssel kapcsolatos intézkedéseire^{1,2,3,4}

A kormány január 1-től egységesen 10 százalékkal csökkentette a villamosenergia, a gáz, valamint a távhő lakossági árát. A háztartások terheinek csökkenése azonban jelentős terheket ró az energiaszektorra, valamint a rezsicsökkentésben nem részesülő vállalatokra. Az energiaárak adminisztratív csökkentésével kapcsolatban számos érintett és szakértő kifejtette véleményét.

A szakértők és az energiacégek is kiemelték, hogy Magyarországon európai összehasonlításban a villamosenergia ára nem magas, az uniós átlag alatt van. Vásárlóerő paritáson számolva viszont az egyik legmagasabb az unióban. Ennek azonban az alacsony bérszínvonal az oka, ami az általános gazdasági helyzet következménye. Ebből kifolyólag az energiaárak egységes, adminisztratív csökkentése nem megoldás a problémára. Egyes szakértők szerint az egységes árcsökkentés helyett a különböző fogyasztói rétegeket eltérően kellene kezelni. A háztartások egy részénél meg kellene engedni a piaci árak alkalmazását, és a minél nagyobb fizetési hajlandóság és fegyelem irányába mozdító lépéseket kellene előtérbe helyezni. Négymillió helyett mindössze a háztartások legrászorultabb 15-20 százalékát kellene támogatni közvetlenül. A fogyasztókat a tarifarendszeren keresztül lehetne ösztönözni a hatékonyabb energiafelhasználásra. Ehhez napszakonként differenciált tarifákra és smart rendszerek kialakítására lenne szükség. Kívánatos lenne továbbá az alacsonyabb energiaárak elérése érdekében az energiacégek versenyképességének elősegítése, a piaci verseny megteremtése, az energiahatékonyság előmozdítása, valamint az ezzel kapcsolatos beruházások ösztönzése.

Egy főként távhőfejlesztési beruházásokban és távhő termelésben érdekelt vállalat vezetője elmondása szerint a kormány rezsicsökkentési intézkedéseit a távhő szektorban elvileg kompenzálja majd a megnövekedett állami támogatás, ugyanakkor további árcsökkentést már nem tart reálisnak. Ezzel szemben a villamosenergia és földgáz szektorban egyetértés van abban, hogy az árak eddigi mérséklése következtében képződő veszteségek miatt a vállalatok csökkenteni fogják a beruházási aktivitásukat, ez pedig több káros következménnyel is jár. A beruházások csökkenése miatt kevesebb megbízást tudnak adni az alvállalkozóként bekapcsolódó kis- és középvállalkozásoknak, ami a foglalkoztatás csökkenését vonja maga után. Másrészt a hálózat karbantartási és fejlesztési munkálatai is elmaradhatnak. Egy energetikában kompetens nemzetközi szervezet egyik vezetője súlyos kockázatra hívta fel a figyelmet, miszerint az energiaipari cégek beruházásai a 2010-es rendkívül alacsony értékhez képest 2012 végére további 40 százalékkal csökkentek. Ilyen

¹ Az általános rezsicsökkentés biztosan visszaüt, Portfolio.hu, 2012 december 20.

² Varró: hasonló árszabályozás Bolíviában, Szenegálban jellemző, Portfolio.hu, 2013 január 2.

³ „A távhőszolgáltatás sohasem volt profitgyár, Portfolio.hu, 2013 január 29.

⁴ A számlát valakinek állnia kell, Népszabadság Online, 2013 február 7.

beruházási volumen mellett Magyarországon egy hálózati elemet 150 évente cserélnek le, holott egy vezeték élettartama átlagosan 30-40 év.

Az energiacégek elutasítják azt a vádat, miszerint luxusprofitra tesznek szert. Megjegyzik, a szektor mára veszteségessé vált, a vállalatok gazdálkodásában egyszerűen nincsen több tartalék. Az energiacégek nem képesek kigazdálkodni az árcsökkenés okozta veszteségeket, mivel a költségeik döntő részét az importált berendezések és energiahordozók megvétele jelenti, amelyet piaci áron és árfolyamon kell megvásárolni. Az egyik villamosenergia ipari vállalat vezetőjének elmondása szerint a végfogyasztók által fizetett villamosenergia - számla egyharmad részét a különböző adók jelentik (főként az ÁFA), több mint egyharmad része az állami nagykereskedőnek, az MVM-nek a bevételét képezi, és mindössze a maradék harmad áll az elosztóhálózati engedélyesek és az egyetemes szolgáltatók rendelkezésére a hálózat működtetésére, a fejlesztésekre, az anyagbeszerzésre, illetve a humán erő - költségek fedezésére. Az egyik, a magyar tőzsdén is jegyzett, részben az MVM tulajdonában lévő vállalat, a 2010-ben elért nyereségének 83 százalékát 2011-ben osztalékként fizettek ki (ennek közel 20 százalékát az MVM-nek). Ugyanebben az évben a kifizetett osztalék kétszeresét pedig beruházásokra fordította.

Az energiaszolgáltató vállalatok elutasítják a kormány által végső célként megnevezett non-profit működést. Szerintük piacgazdasági viszonyok között ez képtelenség, hiszen a befektetők éppen a profit reményében kockáztatják tőkéjüket. A szakma egyetért abban, hogy egy állami tulajdonú vállalat sem lenne képes fenntartható módon alacsonyabb energiaárakat biztosítani a lakosság számára. A túlzott árcsökkenés következményeként akár a veszteségessé vált vállalat adófizetők pénzén történő feltökésítése is szükségessé válhat.

A szektor jövőjét illetően a szakma elengedhetetlennek tartja a stabilitást és a kiszámíthatóságot. A bizonytalanság, a dinamikusan változó jogszabályi környezet ugyanis távol tartja a befektetőket és nem teszi lehetővé a hosszú távra tervezést, holott az energetikai befektetések alapvető jellemzője a hosszú megtérülési idő. Emellett a vállalatok versenyképességének növelését is elő kellene segíteni.

Több energiaszolgáltató vállalat is jelezte, hogy ha a kormányzat további 30 százalékkal csökkentené az energiaárakat, akkor megfontolja a magyarországi tevékenységének befejezését. Ezen kívül az energiaszolgáltató vállalatok lépéseket tettek annak érdekében, hogy jogorvoslati kérelemmel éljenek Magyarországon, Brüsszelben, valamint választott bíróság előtt.

Perek jöhetnek a rezsicsökkentés miatt^{5,6}

A Magyar Energia Hivatal hálózati díjmegállapításra vonatkozó határozatát az áram- és gázszolgáltatók közigazgatási bíróságon már meg is támadták, mivel szerintük a Hivatal több tételt nem vett figyelembe, illetve számítási hibákat is vétett. Az energiahordozók árának esetében a díjat meghatározó Nemzeti Fejlesztési Minisztérium döntése ellen az energiacégek az Alkotmánybírósághoz fordulhatnak jogorvoslati kérelemmel. Egyes szakértők szerint jó esélyük van a per megnyerésére, hiszen ahhoz, hogy valamennyi költségük megjelenjen a végfelhasználói árakban, ahhoz nem csökkenteni, hanem kismértékben emelni kellett volna az árakat. Több társaság Brüsszelben, illetve a Washingtoni Nemzetközi Bíróságon (International Centre for Settlement of Investment Disputes - ICSID) is keresheti az igazát. Utóbbinál azzal az indokkal, hogy a Magyarország által aláírt nemzetközi befektetésvédelmi szerződések tiltják, hogy a mindenkori kormány veszteséges működésre kényszerítse a cégeket.

⁵ Perelnek az energiacégek, Népszava, 2013 február 1.

⁶ Per lett a rezsicsökkentésből, Népszabadság 2013 január 31.

3. Esettanulmány

Földgáz kereskedelmi és egyetemes szolgáltató társaságok pénzügyi mutatóinak változása a 2008-2011 közötti időszakban

Az elmúlt években az energiaipari vállalatoknak számos nehézséggel kellett szembenéznük, a gazdasági világválság következményei a villamosenergia- és földgáz szektor vállalkozásainak működésére is negatív hatással volt. Az alábbi elemzésben azt vizsgáltuk, hogy az elsősorban földgáz egyetemes szolgáltatással és kereskedelemmel foglalkozó vállalatoknak hogyan alakultak a pénzügyi mutatói a válság kirobbanása után, a 2008-2011 közötti időszakban.

Az elemzésben négy vállalat mutatóit elemeztük. A vállalatok listája, valamint fő tevékenységi körük az 1. táblázatban található. A tanulmányban felhasznált adatokat a Céginformációs Szolgálat honlapján keresztül, a vállalatok beszámolóiból nyertük ki.

1. TÁBLÁZAT: A VIZSGÁLT VÁLLALATOK ÉS ENGEDÉLYKÖTELES TEVÉKENYSÉGI KÖRÜK 2011-BEN

GDF SUEZ Energia Magyarország Zrt.	E.ON Energiaszolgáltató Kft.	Fővárosi Gázművek ZRt.	TIGÁZ Zrt.
egyetemes földgáz szolgáltatás	egyetemes villamos energia szolgáltatás	egyetemes földgáz szolgáltatás	egyetemes földgáz szolgáltatás
szabadpiaci földgáz kereskedelem	szabadpiaci villamos energia kereskedelem	szabadpiaci földgáz kereskedelem	szabadpiaci földgáz kereskedelem
szabadpiaci villamos energia kereskedelem	egyetemes földgáz szolgáltatás		
	szabadpiaci földgáz kereskedelem		

Forrás: a vizsgált vállalatok beszámolóinak mellékletei

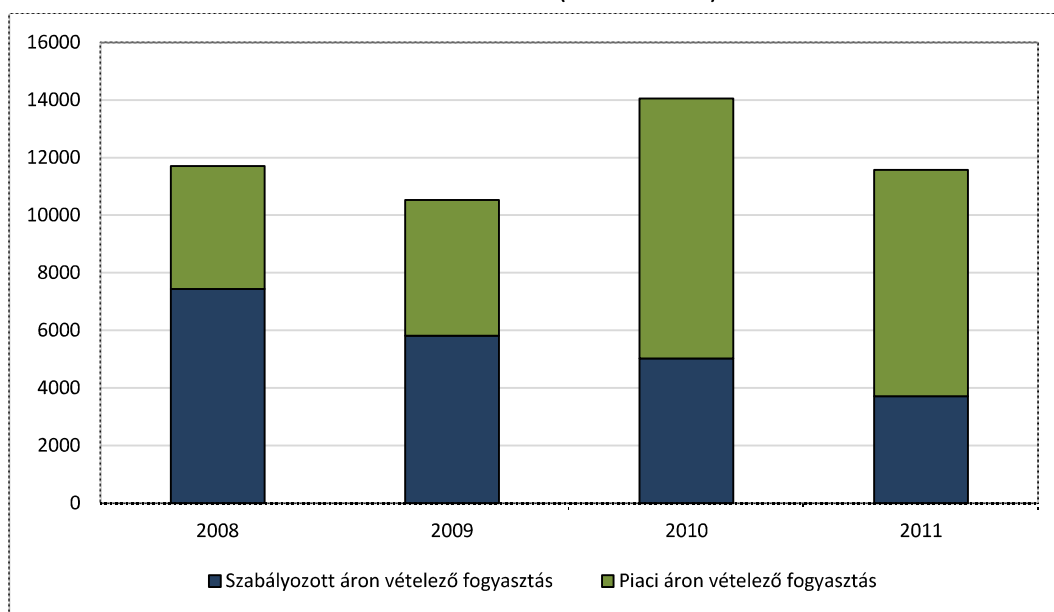
A vizsgált vállalatok mérlegei és eredménykimutatásai a vállalat összes engedélyköteles és nem engedélyköteles tevékenységének konszolidált értékeiből készülnek. A jogszabályi előírások alapján a vállalatoknak az engedélyköteles tevékenységeiket számvitelileg külön kell választaniuk, ami lehetővé tette, hogy a földgáz egyetemes szolgáltatás és a szabadpiaci földgáz kereskedelem üzletágak mérlegeit és eredménykimutatásait a vállalat többi tevékenységétől elkülönítetten vizsgáljuk.

Az árbevétel változása

Az elemzés során elsőként azt vizsgáltuk, hogy hogyan alakult a vállalatok nettó árbevétele a vizsgált időszakban. A szabadpiaci kereskedő és egyetemes szolgáltató vállalatok árbevételének alakulására alapvető hatással van a földgáz iránti kereslet változása. A 7. ábra a magyarországi földgáz fogyasztás alakulását mutatja a 2008-2011 közötti időszakban. A földgáz felhasználás nagyságára jelentős hatással lehetnek időjárási tényezők. Hidegebb tél esetén a fogyasztás nagysága akár 10 százalékkal is eltérhet az átlagostól. Az időjárási tényezők kiszűrése érdekében a fogyasztási idősort az éves hófokhidak segítségével

korrigáltuk. Az ország földgáz fogyasztása a 2004. és 2005. években tetőzött, ekkor az éves felhasználás 14 millió m³ felett volt. A következő években a fogyasztás jelentősen, mintegy 14 százalékkal visszaesett, jelenleg 12 millió m³ körül mozog. Az ábráról leolvasható, hogy a fogyasztás nem mutat tendenciaszerű változást a 2008-2011 közötti időszakban, a felhasználásra inkább a stagnálás jellemző.

7. ÁBRA: MAGYARORSZÁGI FÖLDGÁZ FOGYASZTÁS ÉVES HŐFOKHÍDDAL KORRIGÁLT ÉRTÉKE (MILLIÓ M³)

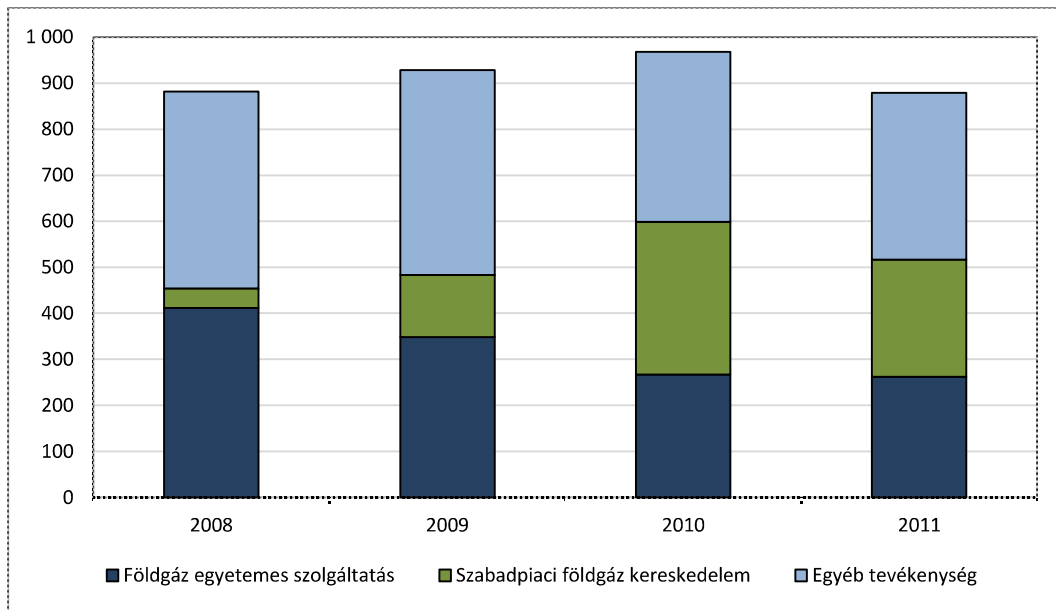

Forrás: Magyar Energia Hivatal

Az ábráról leolvasható továbbá, hogy az egyetemes szolgáltatón keresztül történő vételezés, ami gyakorlatilag az egyetemes szolgáltatók által értékesített földgáz mennyiségével arányos, fokozatosan csökkent a vizsgált időszakban, ami negatív hatással lehetett az egyetemes szolgáltatók jövedelmezőségére. Ennek a csökkenésnek az oka egyrészt az volt, hogy 2009. július 1-től a 100 m³/h feletti, 2010. június 30-tól a 20-100 m³/h közötti mérővel rendelkező fogyasztóknak, 2011. június 30-ával pedig a külön törvényben meghatározott távhőtermelési engedéllyel rendelkező felhasználóknak kellett elhagyniuk az egyetemes szolgáltatás intézményét és szabadpiaci kereskedőtől vételezni a földgázt. Ezen kívül 2010-ben több mint 400 ezer háztartási fogyasztó lépett ki az egyetemes szolgáltatásból a szabadpiacra. Többségüknek az EMFESZ tett az egyetemes szolgáltatásban meghatározott árnál kedvezőbb ajánlatot. A kereskedő vállalat később csődbe ment, a lakossági fogyasztók pedig visszakérültek az egyetemes szolgáltatásba.

A 8. ábra a vizsgált vállalatok reálértéken számított (GDP deflátorral korrigált) árbevételének alakulását mutatja. Az ábrán jól látszik az egyetemes szolgáltatók árbevételének fokozatos csökkenése, ezzel együtt pedig a vizsgált szabadpiaci kereskedők árbevétel növekedése.

8. ÁBRA: A VIZSGÁLT VÁLLALATOK ÖSSZESÍTETT ADATAIBÓL SZÁMÍTOTT ÁRBEVÉTEL ALAKULÁSA (MILLIÁRD FORINT, 2008-AS ÁRAKON)*

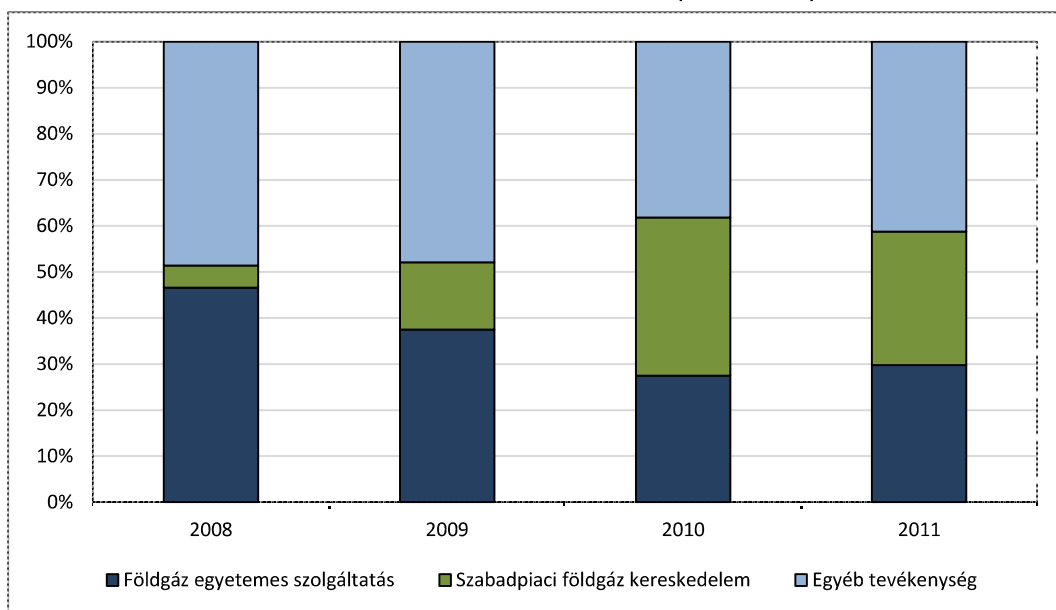

*TIGÁZ nélkül

Forrás: a vizsgált vállalatok eredménykimutatásai

Ez azt mutatja, hogy az egyetemes gázszolgáltatáson elszenvedett több mint 35 százalékos árbevétel csökkenést a többi üzletág (többnyire a szabadpiaci villamos energia és földgáz kereskedelem) kompenzálni tudta.

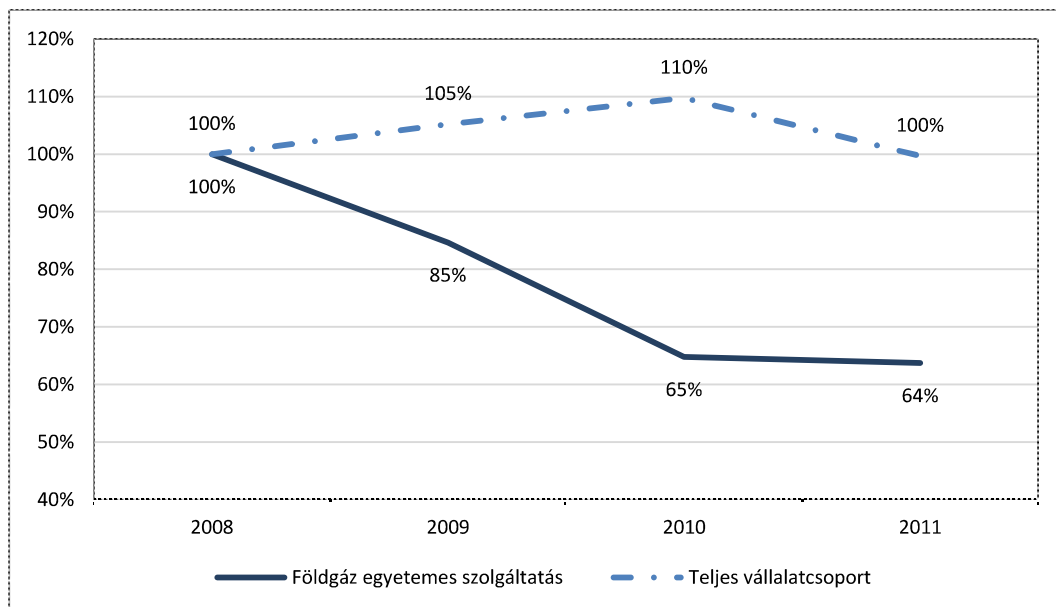
9. ÁBRA: A VIZSGÁLT VÁLLALATOK ÖSSZESÍTETT ÁRBEVÉTELÉNEK MEGOSZLÁSA AZ EGYES TEVÉKENYSÉGEK KÖZÖTT (SZÁZALÉK)

Forrás: a vizsgált vállalatok eredménykimutatásai

A folyamatot a 9. ábra is alátámasztja. Látható, hogy a vizsgált időszakban az egyetemes földgázszolgáltatásból és a versenypiaci földgáz kereskedeleméből származó árbevétel az összes árbevételnek körülbelül a felét teszi ki és folyamatosan növekszik a vizsgált vállalatok esetében. Ezen belül is jelentős átrendeződést regisztrálhattunk: az egyetemes szolgáltatásból származó árbevétel aránya érdemben csökken, így a 2008-as 47 százalékos mutató 2011-re 30 százalékra mérséklődött. A 10. ábra szemlélteti, hogy míg a vizsgált vállalatok egyetemes gázszolgáltatás üzletágainak árbevétele fokozatosan csökkent a 2008-2011 közötti időszakban, addig a vállalatok árbevétele nem változott.

10. ÁBRA: A VIZSGÁLT VÁLLALATOK ÖSSZESÍTETT ADATAIBÓL SZÁMÍTOTT, GDP DEFLÁTORRAL KORRIGÁLT ÁRBEVÉTEL ALAKULÁSA (2008=100%)*

*TIGÁZ nélkül

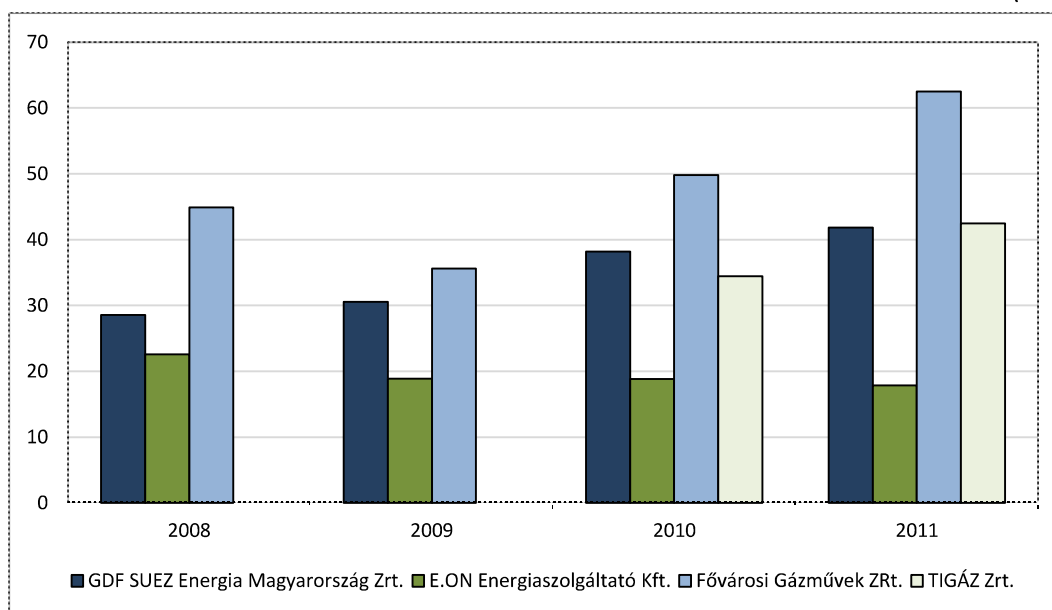
Forrás: a vizsgált vállalatok eredménykimutatásai

A vevőállomány változása

Az előzőekben bemutatuk, hogy a földgáz egyetemes szolgáltatás üzletágak árbevétele 2008-óta jelentősen csökkent, a kereskedelemmel és egyetemes szolgáltatással foglalkozó vállalatok összesített árbevétele pedig stagnált a vizsgált négy évben. A következő részben a vállalatok követelésállományának változását vesszük górcső alá. A vállalatok jövedelmezőségére ugyanis negatív hatással van, ha a vállalat vevőkkel szembeni követeléseinek, azaz a kintlévőségeinek állománya a stagnáló árbevétel mellett növekszik. Ebben az esetben, a likviditási problémák elkerülése, illetve a fizetőképesség megőrzése érdekében, a vállalat feltőkésítése szükséges. Az anyavállalat által a cash flow problémák feloldása érdekében a vállalatba juttatott tőke pedig a jövedelmezőségre negatív hatással lesz. További problémát jelent, hogy ha a követelésállományban nő a lejárt határidejű követelések aránya, ez ugyanis a követelések behajthatóságának esélyét rontja és a követelésállomány értékvesztésének nagyságát növeli.

A válság kitörését követően több tényező is rontotta a vizsgált vállalatok kintlévőségeinek állományát és minőségét. A megemelkedő munkanélküliségi ráta, a visszaeső reálbérek, valamint forintárfolyam gyengülése miatt a lakosság fizetőképessége erősen lecsökkent. Ennek következtében nőtt a késve fizetők aránya a földgáz szektorban is. A kormány intézkedései is a fizetési hajlandóság romlása irányába ösztönözték a fogyasztókat. A kikapcsolási moratórium szociális szempontból teljes mértékben indokolt volt, azonban nagy valószínűséggel ez is hozzájárult a késve fizető vevők arányának megugrásához.

11. ÁBRA: A BESZEDÉSI IDŐ VÁLTOZÁSA A VIZSGÁLT VÁLLALATOKNÁL (NAP)

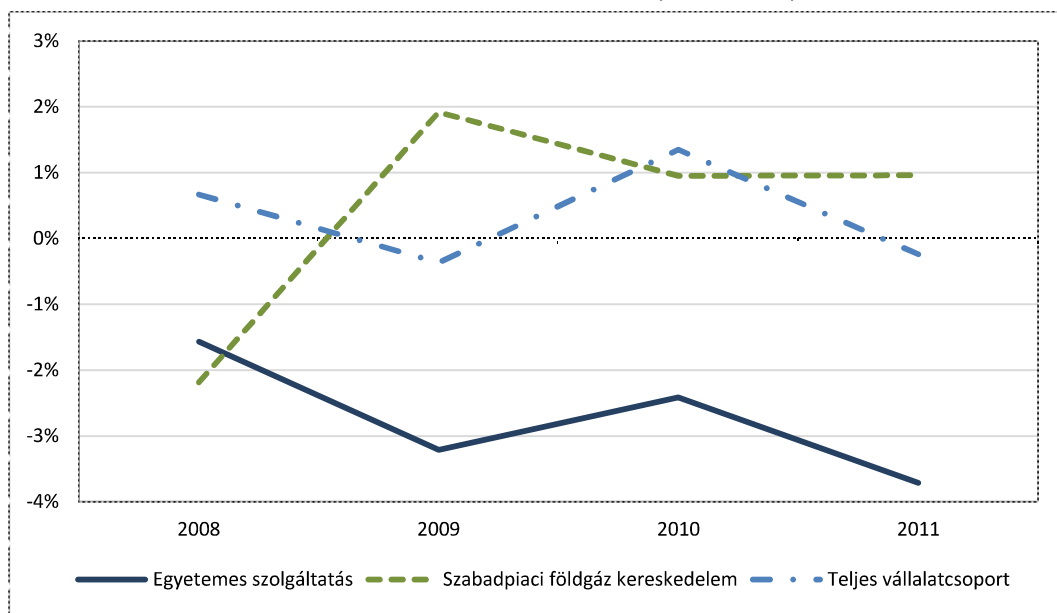
Forrás: a vizsgált vállalatok mérlegei és eredménykimutatásai

A beszedési idő a vevőállomány és az átlagos napi árbevétel értékének hányadosaként kerül kiszámításra. Értéke azt mutatja meg, hogy az értékesítési tevékenység során keletkezett követeléseket (vevőállományt) átlagosan mennyi idő alatt teszi pénzzé a vállalat. Vagyis a mutató azt méri, hogy a vizsgált időszakban a vevők átlagosan hány nap alatt fizették ki tartozásukat. A 11. ábra mutatja a vizsgált vállalatok esetében számított átlagos beszedési idő változását. A számításoknál a naptári napokra (tehát nem a munkanapokra) eső átlagos árbevételét vettük alapul. Ezen kívül a mutatót egyszerűen az év végi vevőállományból és árbevételből számítottuk, ami némileg torzíthatja az eredményeket. Ebből kifolyólag a mutató vállalatok közötti értékek összehasonlítására kevésbé alkalmas, azonban azt a trendet kiválóan mutatja, miszerint a vizsgált vállalatok beszedési ideje a vizsgált négy évben folyamatosan növekedett. Ez alól egyedül az E.ON Energiaszolgáltató Kft. a kivétel, akinek beszedési idő mutatója nem változott számottevően. Az eredmények azt mutatják, hogy a beszedési idő értéke átlagosan 28 százalékkal emelkedett a 2008-2011 közötti időszakban.

A vállalatok jövedelmezősége

A vállalatok jövedelmezőségének változását több mutató segítségével is vizsgáltuk. Az árbevétel arányos nyereség (nettó haszonkulcs) a társaság adott időszakban elért adózott eredményét viszonyítja a nettó árbevételhez. Azt mutatja tehát meg, hogy a vállalat tevékenységének egészét figyelembe véve, mekkora forgalomarányos haszonnal dolgozik. Ahogy az a 12. ábrán látható, a négy vizsgált vállalat egyetemes szolgáltatásának összesített árbevétel- és adózott eredmény adatai alapján, az egyetemes földgáz szolgáltatás üzletágak árbevétel arányos nyeresége mindvégig negatív tartományban volt a vizsgált időszak alatt és csökkenő tendenciát mutat.

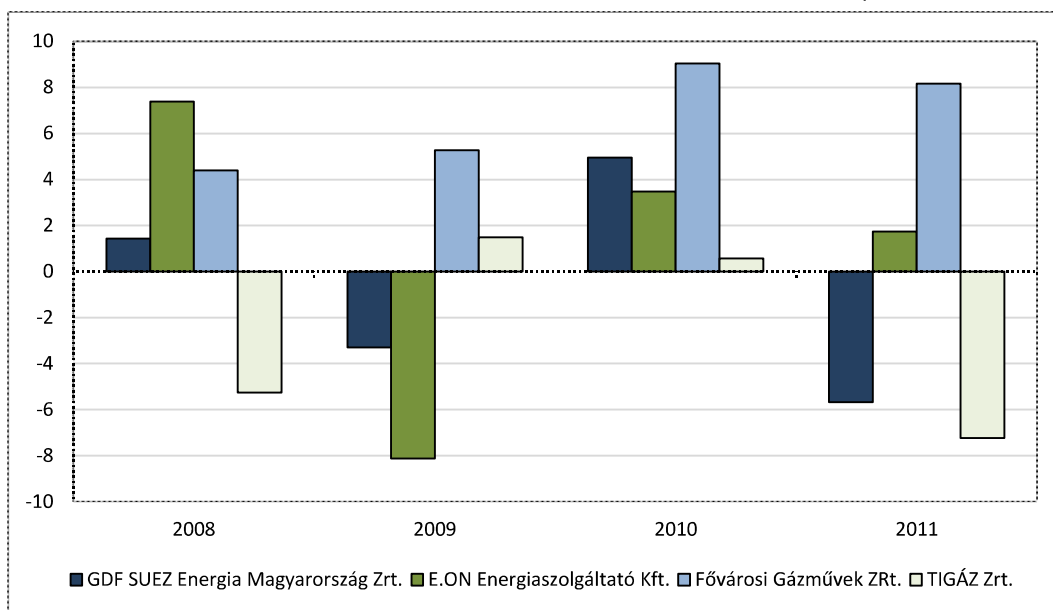
12. ÁBRA: A VIZSGÁLT VÁLLALATOK EGYES ÜZLETÁGAINAK ÖSSZESÍTETT ÁRBEVÉTEL ARÁNYOS NYERESÉGE (SZÁZALÉK)

Forrás: a vizsgált vállalatok eredménykimutatásai

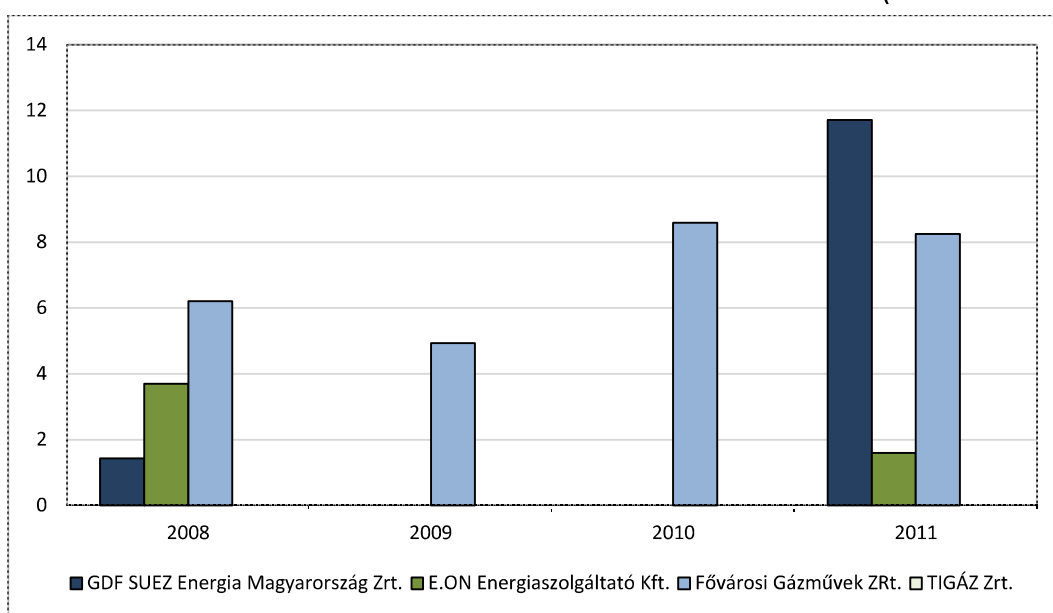
Az egyetemes szolgáltatás üzletágak 2008-ban az árbevételhez viszonyítva 1,6 százalékos, míg 2011-ben 3,7 százalékos veszteséget produkáltak. A vállalatok egésze azonban, amelyek energiakereskedelemmel és egyetemes szolgáltatással egyaránt foglalkoznak, összességében nem termeltek veszteséget. Az árbevétel arányos nyereség -0,4 és 1,4 százalék között mozgott a vizsgált időszakban. A 13. ábra az egyes vállalatok eredményességét mutatja.

13. ÁBRA: A VIZSGÁLT VÁLLALATOK ADÓZOTT EREDMÉNYE (MILLIÁRD FORINT)

Forrás: a vizsgált vállalatok eredménykimutatásai

14. ÁBRA: A VIZSGÁLT VÁLLALATOK ÁLTAL FIZETETT OSZTALÉK (MILLIÁRD FORINT)

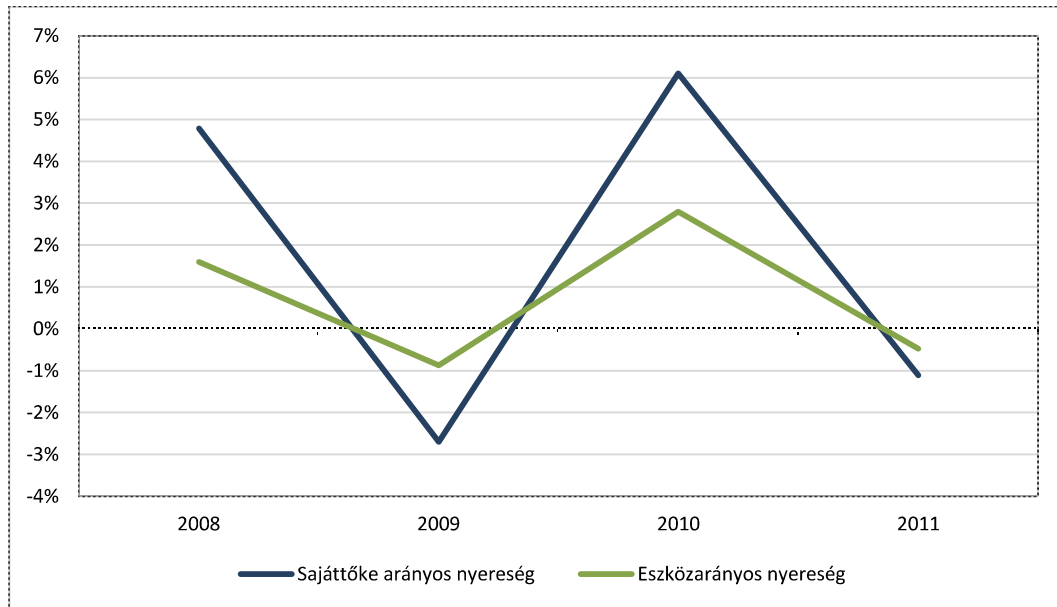

Forrás: a vizsgált vállalatok eredménykimutatásai

A diagramon az adózott eredmény nagyságát tüntettük fel a vizsgált időszak éveiben. Ebből látható, hogy egyedül a Fővárosi Gázművek Zrt. volt képes mindvégig pozitív eredményt produkálni és minden évben osztalékot fizetni a tulajdonosoknak a 2008-2011 közötti időszakban. A fizetett osztalék nagyságát a 14. ábra szemlélteti. A többi vállalatnak nyereséggel és veszteséggel zárt évei egyaránt voltak, a legnehezebb időszaknak a 2009-es és a 2011-es évek mutatkoznak az eredmények alapján. A legalacsonyabb átlagos adózott nyereséget a TIGÁZ Zrt. produkálta, mely így egyedülként, összességében negatív

eredménnyel zárta a vizsgált időszakot. Ennek megfelelően, egyik évben sem fizetett osztalékot a tulajdonosoknak.

15. ÁBRA: A VIZSGÁLT VÁLLALATOK ÖSSZESÍTETT ADATAIBÓL SZÁMÍTOTT JÖVEDELMEZŐSÉGI MUTATÓK (SZÁZALÉK)

Forrás: a vizsgált vállalatok mérlegei és eredménykimutatásai

Az 15. ábra a vizsgált vállalatok átlagos jövedelmezőségét mutatja. A saját tőke arányos nyereség (adózott eredmény / saját tőke) arra ad választ, hogy a vállalat tulajdonosai által befektetett saját tőke mekkora hozamot biztosít számukra az egyéb gazdasági szereplők (hitelezők, szállítók, állam, stb.) követeléseinek kifizetése után. A mutató értéke a vizsgált időszakban -2,7 százalékos veszteség és 6,1 százalékos nyereség közötti tartományban mozgott. A saját tőke arányos nyereség általános esetben egy jó képet ad a tulajdonosok által befektetett tőke jövedelmezőségéről, azonban ebben az esetben ez nem teljesen igaz. Ennek oka, hogy az energiaipari vállalatoknál általánosan elterjedt gyakorlat a cash-pooling finanszírozás alkalmazása. A cash-pooling lényegében egy csoport szintű folyószámla menedzselést takar, ami lényegesen javíthatja a vállalatcsoport likviditását. Ebben az esetben ugyanis a vállalatcsoport egyes egységei, vagy a vállalat egyes üzleti egységei csoportos számlavezetést alkalmaznak összevezetéssel, ami jelentősen növeli a vállalatok likviditását, továbbá el tudják kerülni azt, hogy az egyik vállalat, vagy üzleti egység időlegesen alacsonyabb kamat mellett tartsa szabad pénzeszközeit a bankszámlán, mint amekkora kamatért a pénzügyi egység hitelt felvenni kényszerül. Tőkeigény esetén a szükséges forrás nem tőkeemelés, vagy banki hitel formájában, hanem vállalatcsoporton belüli, rövid lejáratú kötelezettség formájában jelenik meg a vállalatoknál, vagy üzleti egységeknél. A rövid lejáratú kötelezettségek aránya ebből kifolyólag rendkívül meg tud növekedni a veszteséges, feltőkésítésre szoruló vállalatoknál és azok üzleti egységeinél. Ennek tudható be, hogy az egyetemes szolgáltatóknál a saját tőke értéke a folyamatosan

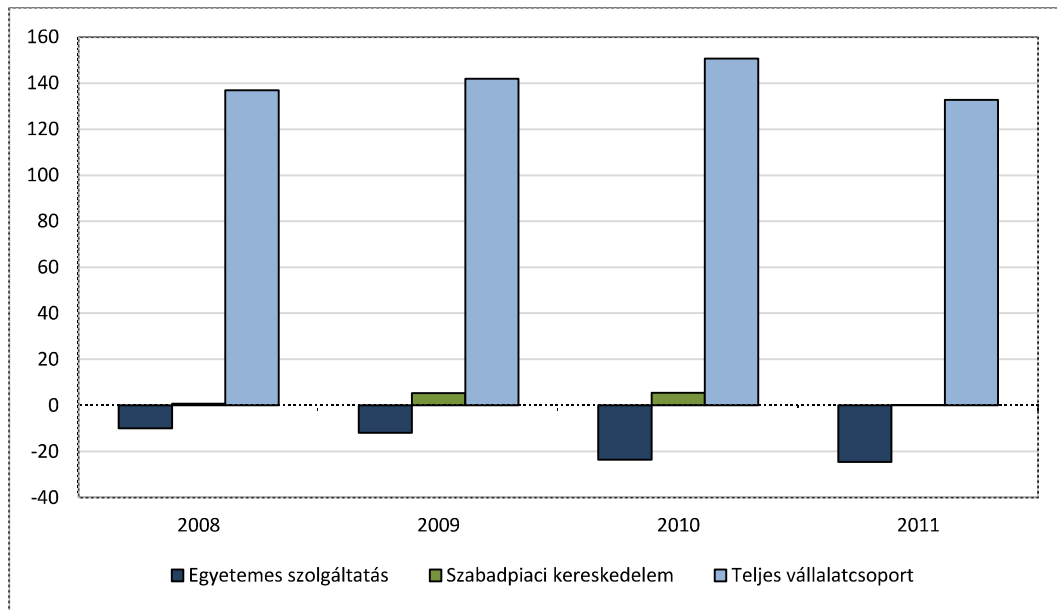
felhalmozódott negatív eredménytartalék, azaz veszteség következtében negatív, amit a rövid lejáratú, vállalatcsoporton belüli kötelezettségek magas állománya ellensúlyoz. Ebből kifolyólag célszerűbb a vállalatok jövedelmezőségét a források teljes állományára vetítve vizsgálni, ami tartalmazza a vállalatcsoporton belüli rövid lejáratú kötelezettségeket is. Ez a mutató jobban közelíti az anyavállalat által valójában befektetett tőke jövedelmezőségét. A vizsgált vállalatok átlagos eszközarányos nyeresége 2008-2011 között -1 százalékos veszteség és 2,8 százalékos nyereség között mozgott.

A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a földgáz egyetemes szolgáltatási tevékenység a vizsgált időszakban mindvégig veszteséges volt. A vállalatok az egyetemes szolgáltatásban elszenvedett veszteségüket a más üzletágakban (jellemzően a villamos energia- és földgáz szabadpiaci kereskedelemben) elért nyereségeikkel némileg ellensúlyozni tudták, azonban a vállalatok jövedelmezősége így is meglehetősen alacsony szinten maradt. Az átlagos eszközarányos nyereség 0,8 százalék volt a vizsgált időszakban. A jövedelmezőség alacsony értéke és az egyetemes szolgáltatás tartós veszteségessége jelentős részben az árbevétel csökkenéséből fakad.

A forrásszerkezet változása

Mivel a vizsgált vállalatok árbevételének és jövedelmezőségének értéke, valamint az üzleti egységek közötti megoszlása jelentősen változott, érdemes megvizsgálni, hogy ezek a változások milyen hatással voltak a vállalatok forrásszerkezetére. A jövedelmezőségi mutatók vizsgálatánál már említettük, hogy az energiaipari vállalatoknál általánosan elterjedt gyakorlat a cash-pooling alkalmazása, ami lényegében egy csoportos számlavezetés összevezetéssel. Az egyetemes szolgáltatóknál a saját tőke értéke a folyamatosan felhalmozódott negatív eredménytartalék, azaz veszteség következtében negatív és évről évre csökken, ahogy azt a 16. ábra is szemlélteti. A veszteségek ellensúlyozása és a fizetőképesség megőrzése érdekében a negatív eredményt az egyetemes szolgáltatók rövid lejáratú, vállalatcsoporton belüli kötelezettségeinek növekvő állománya kompenzálja. Ennek következtében az egyetemes szolgáltatók (vállalaton belüli) eladósodottsága folyamatosan növekszik, ahogy az a 17. ábrán is látható.

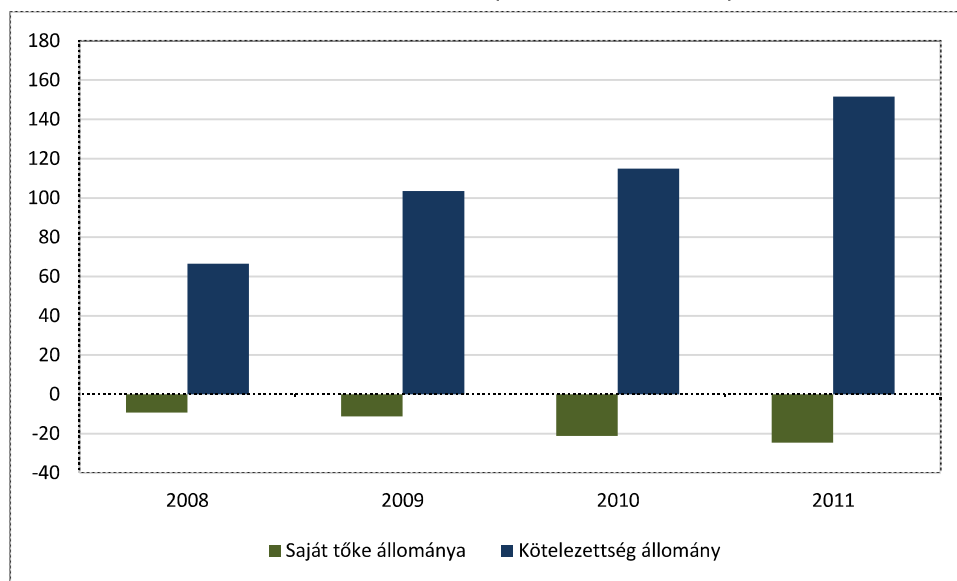
16. ÁBRA: A SAJÁT TŐKE ÁLLOMÁNYÁNAK VÁLTOZÁSA A VIZSGÁLT VÁLLALATOKNÁL
(MILLIÁRD FORINT)*

*TIGÁZ nélkül

Forrás: a vizsgált vállalatok mérlegei

17. ÁBRA: A VIZSGÁLT EGYETEMES SZOLGÁLTATÓK ELADÓSODOTTSÁGÁNAK
VÁLTOZÁSA (MILLIÁRD FORINT)

Forrás: a vizsgált vállalatok mérlegei

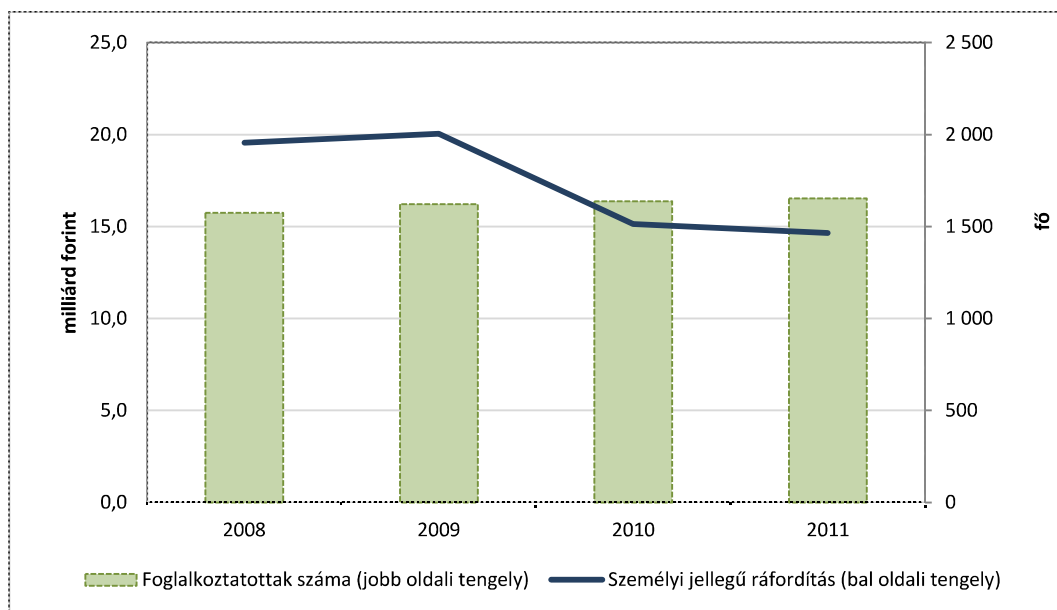
Kérdésként merül fel, hogy az egyetemes szolgáltatással foglalkozó üzleti egységek veszteségét a cégek vállalaton belüli, vagy vállalaton kívüli forrásból pótolják. Az egyetemes gázszolgáltatás üzletágak negatív eredményeinek (azaz veszteségeinek) következtében közel 25 milliárd forint értékű saját tőke deficit halmozódott fel, amit vállalatcsoporton belüli rövid lejáratú kötelezettséggel pótolnak. Mivel a vizsgált vállalatok jegyzett tőkeállománya és

eladósodottsági mutatói nem mutattak növekedést a vizsgált időszakban, ezért úgy tűnik, hogy az egyetemes gázszolgáltatás veszteségét a vállalatok többi üzleti egységének nyeresége kompenzálni tudta. Az eredmények tehát azt mutatják, hogy nem volt szükség arra, hogy a vizsgált, egyetemes szolgáltatással és szabadpiaci kereskedelemmel foglalkozó vállalatok az anyavállalattól, vagy külső hitelintézettől jelentős kölcsönöket vegyenek fel. A vállalatok átlagos eladósodottsága 50 százalék alatt alakult, ami nem mondható magasnak.

Foglalkoztatás

A tanulmány utolsó részében azt vizsgáljuk, hogy a stagnáló árbevétel és alacsony jövedelmezőség milyen hatással volt a vállalatok foglalkoztatási politikájára. A 18. ábrán a vizsgált vállalatokban foglalkoztatott munkavállalók számának, valamint a vállalatok GDP deflátorral korrigált összes személyi jellegű ráfordításának alakulása látható. Az ábráról leolvasható, hogy a foglalkoztatottak száma nem változott jelentősen, míg a személyi jellegű ráfordítások körülbelül 25 százalékkal csökkentek a 2008-2011 közötti időszakban. A személyi jellegű ráfordítások nominál értéken is csökkenő tendenciát mutattak. Ez arra enged következtetni, hogy a vállalatok a válság kezelése során a leépítések helyett a bértakarékosság eszközét választották a költségek leszorítása érdekében.

18. ÁBRA: A FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMÁNAK, VALAMINT A GDP DEFLÁTORRAL KORRIGÁLT SZEMÉLYI JELLEGŰ RÁFORDÍTÁSOK VÁLTOZÁSA A VIZSGÁLT VÁLLALATOKNÁL *

*TIGÁZ nélkül

Forrás: a vizsgált vállalatok eredménykimutatásai és a beszámolók mellékletei